

Специфіка навчальної мотивації дітей сільських шкіл

Марія Мицишин¹, Олена Кравчук²

Кафедра психології, педагогіки і соціального управління,
Національний університет "Львівська політехніка",
УКРАЇНА, м. Львів, вул. С. Бандери, 12

¹ E-mail: myshchshynm@mail

² E-mail: maxprice@ukr.net

Abstract – The work deals with psychological and pedagogical phenomena of learning motivation and its importance in rural school. The main differences in the formation of learning motivation of children in rural and urban schools are defined. For this purpose, the impact of socio-cultural environment and living conditions on the formation of the individual student is determined and its fundamental role in the formation of learning motivation is considered. The motivational sphere of the students is analyzed. There is represented the pilot study of learning motivation among the students of Lviv Polytechnic National University. The prospects of further studies on this subject are revealed.

Key words – motive, motivation, socio-cultural environment, needs, goals, motivational sphere.

I. Вступ

В наш час школа відіграє особливу роль у соціальному контексті. В умовах слабкої інфраструктури села, особливо малого, в якому немає клубу, бібліотеки, позашкільних закладів, своєї парафії, значення школи як головного осередку виховання і соціалізації дітей та молоді значно зростає. Школа є, по суті, єдиним освітньо-виховним і культурним центром роботи з дітьми і молоддю в сільській місцевості.

Умови в яких зростає школяр, мають значний вплив на процес формування його мотиваційної сфери, що є важливим в процесі навчання. Дієва система мотивації сприяє включенню учнів у навчальну діяльність, стійкості інтересу до неї, наполегливості при вирішенні навчальних проблем. Мотив як спонука до діяльності і ключова детермінанта людської поведінки розглядається у працях як закордонних, так і вітчизняних вчених, зокрема, С. С. Занюка, Є. П. Ільїна, А. К. Маркової, В.О. Сухомлинського, К. Левіна, Дж. Роттера та ін., які зробили вагомий внесок в розвиток психології мотивації. Та все ж, залишається багато «білих плям». Варто було б звернути увагу на важливість проблеми мотивації навчальної діяльності в сільських школах, проаналізувати соціокультурні, територіальні та інші важливі відмінності середовища, в якому навчаються учні, визначити їхній вплив на навчальну мотивацію та, відповідно, на сам процес навчання.

II. Аналіз соціокультурного середовища

Аналіз соціокультурного середовища сільської дитини свідчить про наявність певних особливостей та відмінностей від соціокультурного середовища міської.

Розглянувши історичні етапи розвитку суспільства можна відслідкувати наявність у сільської дитини особливої "ніші розвитку" в межах повсякденних практик її оточення. Українська сім'я, передусім селянська, була вічно живим оберегом наших виховних традицій. Саме завдяки селянській сім'ї протягом довгих років лихоліть зберігалось національне обличчя народу, стверджувалися сімейні цінності.

Проте, важкі матеріальні умови існування більшої частини українських сімей примушують до праці не стільки з необхідності самоствердження та професійної кар'єри, скільки через необхідність матеріально підтримати власну сім'ю.

Зайнятість батьків на селі надає дітям велику свободу, яка допомагає їм пізнавати світ, а постійна зустріч з важкими умовами проживання формує у них волюв'язкість, вчить самостійності та сприяє ранньому дорослішанню. У селі менш напружений ритм життя, тому у сільського жителя менше, ніж у міського, психологічних переважань, більш прості форми спілкування.

Але всі ці позитивні фактори у розвитку сільської дитини нівелюються через послаблення сімейно-побутових відносин, ролі сім'ї у духовному, моральному вихованні дітей. Діти відірвані від сімейних справ, трудових і моральних традицій сім'ї. Це призводить до руйнування духовної близькості та єдності дітей і батьків. Важкими є соціально-побутові умови. Поступово втрачаються ідеї народної педагогіки, добра, мудрості, гуманізму, поважного ставлення до старшого покоління.

Проте, як вказує О.Коберник, у сільських дітей проявляється вища здатність до виконання вимог педагога, вміння контролювати свої дії й вчинки, долати труднощі у навчанні, праці, грі, вміння ставити перед собою складні завдання і досягати їх виконання, вони частіше виявляють стійкі волюв'язкості зусилля із самовдосконалення, здатність долати страх, витримувати біль, пересилувати гнів, більш спрямовані, принципіві, критичні до себе. Як особливий тривожний факт, науковець відзначає, що 24,6% учнів початкових, 36% – середніх та 54,4% – старших класів сільських шкіл становлять учнів з нульовим і низьким рівнем навчально-пізнавальної активності [2].

Аналізуючи дослідження О.Коберника, можна зробити висновок, що висока мотиваційна сфера сільських дітей не підкріплюється, не застосовується ними в реальних умовах навчання. У працях В.Кузя викристалізовано ґрунтовну думку про те, що «підтягування сільської школи до рівня міської видається нам не зовсім правильним, бо сільська школа – це не недорозвинена міська школа, а це своєрідна освітянська установа, зі своїм середовищем, з умовами розвитку в іншій, відмінній від міської, інфраструктурі. Отже, йдеться про сільську школу не як вчорашній, а як завтрашній день освіти. Тому не повинна сільська школа доганяти міську, а в своєму розвитку йти своїм, відмінним від міської школи, шляхом» [3].

Такий підхід, вважається прогресивним, адже мотиваційне спонукання до навчання сільських дітей має свої особливості.

III. Мотиви навчальної діяльності

Серед мотивів, які пов'язані з результатами навчальної діяльності П.М. Якобсон виділяє такі: “негативна” мотивація, тобто спонукання школяра, викликані усвідомленням певних незручностей і неприємностей, що можуть виникнути, якщо він не буде вчитися; мотивація, що має позитивний характер, але так само пов'язана з мотивами, закладеними поза самою діяльністю (почуття боргу перед близькими, схвалення навколишніх); мотивація, що лежить у самій навчальній діяльності (мотивація, пов'язана безпосередньо із цілями навчання, задоволення допитливості) [4, с.48].

А.К. Маркова пропонує розглядати 2 великі групи навчальних мотивів:

1. Пізнавальні мотиви, які пов'язані із змістом навчальної діяльності і процесом її виконання.

2. Соціальні мотиви, які пов'язані з різними соціальними взаємодіями учня з іншими людьми. Перша група мотивів може бути поділена на декілька підгруп: широкі пізнавальні мотиви, які орієнтують учня на оволодіння новими знаннями, навчально-пізнавальні мотиви, які орієнтують учня на оволодіння способами добування знань, мотиви самоосвіти. Друга група розпадається на такі підгрупи: широкі соціальні мотиви: намагання одержати знання, щоб принести користь суспільству, вузькі соціальні (позиційні) мотиви: зайняти позицію, місце у стосунках з людьми, заслужити авторитет, мотиви соціального співробітництва [4].

Дещо ширший перелік мотивів навчальної діяльності можна зустріти у працях *Н.Б. Бондаренко*, яка виділяє: широкі соціальні мотиви; пізнавальні мотиви, що породжуються самою навчальною діяльністю; комунікативні мотиви, мотив участі в навчальному процесі; мотиви соціальної ідентифікації (з батьками, однолітками, педагогами); мотиви особистісного розвитку (професійного самовизначення, матеріального благополуччя); мотиви успіху (самоствердження, самовираження); мотиви уникнення неприємностей [1].

Дієва навчальна мотивація включає в себе всі види мотивів, а саме: соціальні та пізнавальні, їх змістовні й динамічні характеристики, цілі, емоції, уміння та здатність вчитись.

Хотілося б зосередити увагу на цільовому аспекті мотивації, який визначає спрямованість на усвідомлення цілей навчання та їх реалізацію. Від уміння школярів ставити цілі і досягати їх залежить реалізація мотивів. Ціль виступає у формі образу кінцевого результату та дещо дрібніших образів, які відображають проміжний результат діяльності учня.

Здатність бачити перспективу є основною умовою ефективної діяльності, адже вона породжує цілі, плани, задачі, ідеали, установки та сам інтерес до навчання.

Провішивши опитування серед студентів Львівської Політехніки було з'ясовано, що основними мотивами до навчання для міської молоді виявились широкі пізнавальні мотиви, зокрема 27% респондентів вказали домінуючим мотивом до навчання саме інтерес до нових знань, а 18% – успішне навчання, як майбутню перспективу. Водночас, сільська молодь відзначила своїм основними керуючими мотивами: майбутню перспективу, яку може забезпечити успішне навчання (37%), а також інтерес до навчання (27%) та батьківські настанови (9%). В перспективі буде проведено детальніше дослідження проблеми із метою виявлення мотиваційних факторів, які є спонуканнями для навчання сільських дітей.

Висновок

Таким чином, можна сказати, що особливе соціокультурне становище сільської молоді, відмінні особливості сприйняття світу та неподібність домінуючих мотивів, вимагають розробки унікальних підходів у спонуканні таких учнів до навчальної діяльності.

Результати подальших досліджень будуть використані для створення рекомендацій вчителям, щодо підвищення мотиваційної сфери учнів у сільській місцевості, а також ефективної адаптації в умовах чужорідного середовища ВНЗ

References

- [1] N.B. Bondarenko. Deyaki aspekty problemy formuvannya motyviv navchannya [Some aspects of the formation of learning motivation]// Nova paradyhma : Almanakh naukovykh prats'- New Paradigm: Almanac of scientific papers, Zaporizhzhya: ZDU, Vol., pp. 124-129, 1998.
- [2] O.M. Kobernyk. Pedahohichnyy monitorynh yak skladova upravlinnya vykhovanyh protsesom u zahal'noosvitn'omu navchal'nomu zakladi [Teachers monitored as part of the process of managing educated in secondary schools], Pedahohika i psykholohiya. – Pedagogy and Psychology, vol 2. (47), pp. 66-76, 2005.
- [3] V.H. Kuz' Sil's'ka shkola, sil's'kyi vchytel' XXI stolittya [Rural schools, rural teachers XXI century] Zbirnyk naukovykh prats' – Proceedings, K.: Nauk. Svit, pp.145-155, 2000.
- [4] A. K. Markova Problemy formuvannya motyvatsiynoyi navchal'noyi diyal'nosti [Problems of motivational training activities]. — K., 1989.